

Jednoduché LOUTKY

Šikovné
Ruce

Kamila Skopová
Alena Vondrušková

11 postupů výroby

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Jednoduché LOUTKY

Kamila Skopová
Alena Vondrušková

Šikovné
Ruce

 GRADA

Kamila Skopová, Alena Vondrušková

Jednoduché loutky

Vydala Grada Publishing, a.s.,
U Průhonu 22, Praha 7,
obchod@gradapublishing.cz, www.grada.cz,
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400,
jako svou 1985. publikaci

Odpovědná redaktorka Erika Novotná
Návrh a grafická úprava obálky a knihy Artedit s. r. o., Praha
Fotografie na obálce a v textu Jaroslav Beran
Ilustrace Kamila Skopová
Texty PhDr. Alena Vondrušková
Počet stran 48
První vydání, Praha 2004
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.
Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

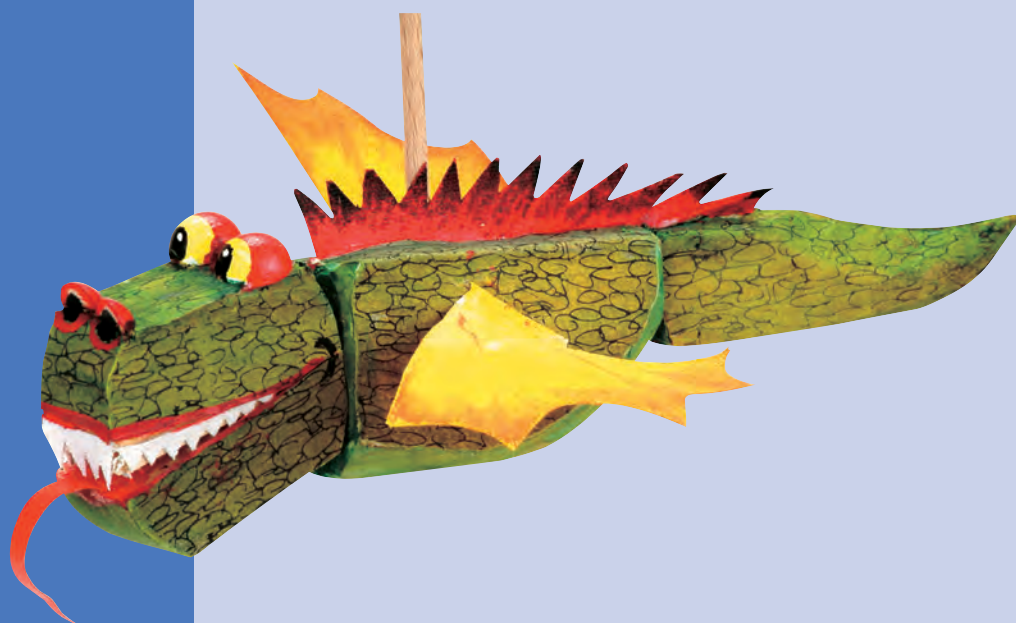
© Grada Publishing, a.s., 2004

ISBN 80-247-0892-2 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-7749-8 (elektronická verze ve formátu PDF)
© Grada Publishing, a.s. 2012

OBSAH

Loutky	5
Prstová loutka	8
Prstové loutky z papíru	9
Prstové loutky z textilu	10
Stolová loutka	12
Klapáček	14
Maňásek – hadráček	22
Maňásek – kašpárek	24
Mimický maňásek	27
Tančící loutka	31
Javajka	36
Marioneta	41
Marioneta ptáček	45

LOUTKY

Říká se, že loutky jsou dřevění herci. Mnozí lidé dokonce tvrdí, že je loutkové divadlo lepší než to velké, se skutečnými herci. Loutky opravdu dokáží své diváky strhnout tak, že s nimi prožívají jejich příběh, jako by se skutečně odehrával. Zejména tehdy, jsou-li vedeny zkušenými loutkoherci, kteří s nimi pohybují a propůjčují jim svůj hlas.

Dnes známe mnoho druhů loutek, jednoduchých i složitých, vyrobených ze dřeva, textilu, papíru a dalších materiálů. V Evropě se až donedávna používaly výhradně marionety, které se pohybují pomocí nití a jejichž vedení je docela náročné. Ve 20. století však začaly i k nám pronikat loutky z exotických asijských zemí, které se ovládají zespolu. Také se znovu vrátily jednoduché prstové loutky, známé už ve středověku. A které dítě si někdy nehrálo s maňáskem, navlékaným na ruku, jehož pohyby bývají velmi jednoduché a přitom věrné?

Loutky mají dlouhou historii. První loutková představení se hrála v antickém Řecku už před dvěma tisíci pěti sty lety. Velmi oblíbená byla i ve starověkém Římě a odtud se postupně rozšířila do západní Evropy. Ve středověku hráli potulní komedianti prstovými loutkami na trzích a jarmarcích. V 16. a 17. století vznikala v Itálii, v Anglii a v dalších zemích první loutková divadla. Loutková představení s marionetami, které věrně napodobovaly živé herce, se hrála na šlechtických sídlech. Loutkami se dokonce hrály i opery a balety.

Zahraniční kočovné společnosti zajížděly i do českých zemí, ale už v polovině 18. století začali první domácí loutkoherci hrát i česky.

Smutné i veselé příběhy v podání dřevěných loutek začaly být velmi oblíbené na venkově i ve městech, bez kočovné divadelní společnosti se neobešly žádné významnější trhy ani poutě. Hrávaly se pohádky, pověsti, ale i upravené vlastenecké hry, v nichž vystupovali

slavní panovníci, stateční rytíři i loupežníci.

Představení se konala ve stanech, v hostincích, anebo jen pod širým nebem. Diváci seděli

namačkaní na dřevěných lavicích a každý příběh prožívali spolu s loutkami, smáli se s nimi i plakali, často na ně pokřikovali a radili jim v napjatých situacích.

A nebyly to zdaleka jen děti, na loutková představení chodili rádi i dospělí. V té době získala velkou proslulost dodnes oblíbená loutka Kašpárka.

Některé kočovné divadelní společnosti vedly po několik generací slavné loutkářské rody. Jeden z nejznámějších založil Matěj Kopecký (1775–1847), který bývá nazýván patriarchou českého loutkářství.

Ve druhé polovině 19. století byla popularita loutkového divadla tak veliká, že si lidé začali kupovat vlastní loutky i dekorace a hráli s nimi doma. Loutky se vyráběly také podle návrhů známých umělců, nejúspěšnější byly loutky Mikoláše Alše, které se prodávaly na začátku 20. století.

Také dnes nabízejí obchody různé typy loutek a loutkových divadélek. Některé loutky si však můžeme vyrobit i sami. Stačí k tomu jen vhodný materiál a základní nářadí, trpělivost a fantazie.

PRSTOVÁ LOUTKA

Prstové loutky neboli prstovky patří k těm nejjednodušším. Použijeme-li k jejich výrobě papír, je to práce na několik minut. Navlékají se na prst, většinou na ukazováček. Ostatní prsty ruky spolu s dlaní pak mohou rozehrát celou škálu pohybů, vyjádřit náladu, radost i smutek. Dvě prstové loutky mohou sehrát dialog, se skupinou se už můžeme pustit i do celého příběhu. Z textilních loutek, které jsou trvanlivější, můžeme sestavit celé divadélko.

Typ papírové skládačky je inspirován návrhem Rity Zegels z Belgie.

materiál

- papíry formátu A4
- barevné papíry

pomůcky

- nůžky
- lepidlo
- štětce a barvy
- fixy

příprava

Z papíru odstříháme díl o velikosti 20×18 cm, delší stranu přehneme napůl a jeden cíp do poloviny (*obr. 1*). Druhý cíp přehneme na opačnou stranu. Obě spodní části přehneme na obou stranách jako límeček (*obr. 2*). Spodní roh pak zastrčíme do vzniklé chlopně, stejně tak i protější roh, ale na druhou stranu (*obr. 3*). Tím je hotov základ loutky.

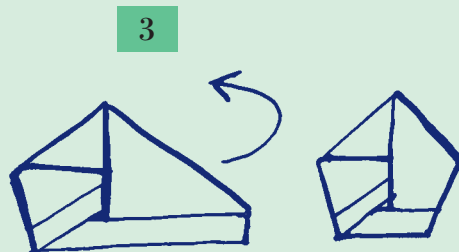
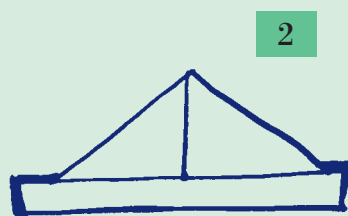
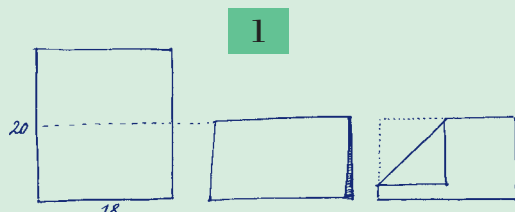

Prstové loutky z papíru

postup

Základ polepíme barevnými papíry, pomalujeme barvami nebo pokreslíme fixem. Hlavičkám vytvoříme vlasy, klobouky nebo šátky, podle toho, jakou postavu budou představovat (*obr. 4*). Na obou stranách základu postupujeme stejně. Pro hru si však můžeme vytvořit i několik variant jedné loutky s různými výrazy ve tváři – s úsměvem, rozzlobenou nebo třeba plačící.

Prstové loutky z textilu

materiál

- tenká plst' nebo sukno
- odstřížky barevných látek
- vlněná příze a vyšivací bavlnky
- korálky

pomůcky

- nůžky
- jehla a nitě
- lepidlo
- příp. tavicí pistole
- štětce a barvy
- fixy
- pinzeta
- žehlička

příprava

Nejprve si vytvoříme stříh z kousku obyčejné látky, aby pak loutky dobře seděly na prstě. Podle stříhu vystříháme dvě stejné části z plsti nebo sukna (netřepí se), po obvodu pevně sešijeme stonkovým nebo smykovacím stehem, případně na šicím stroji. U slabších látek obrátíme a přežehlíme přes vlhký hadřík (*obr. 1*). Tento základ pak dále upravujeme. Nejlepší je nakreslit si předem návrhy, jak budou loutky vypadat (*obr. 2*).

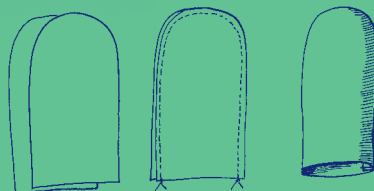
postup

Všechny části buď našíváme, nebo nalepujeme. Vlasy loutek vytvoříme z vlněné příze, šaty z barevných látek, obličej malujeme, případně doplníme kousky barevného papíru. Nakonec lepíme korálky a ozdobné doplňky z textilu nebo papíru. Při nalepování drobností nám pomůže pinzeta. Loutky by měly mít upravenou i zadní stranu, protože při hraní se budou otáčet.

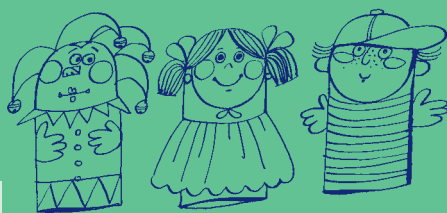
Pokud si chceme vyrobit malou divadelní scénu, použijeme překližku nebo tvrdou lepenku, z látky můžeme vyrobit i oponu (*obr. 3*).

1

2

3

STOLOVÁ LOUTKA

Stolové loutky se vodí spodem, opřené o hranu a zároveň o desku stolu. Jejich půvab spočívá v rychlé změně výrazu, protože hlava má dvě tváře a lze ji otočením zaměnit. Loutky mohou mít podobu lidských postaviček i zvířátek.

materiál

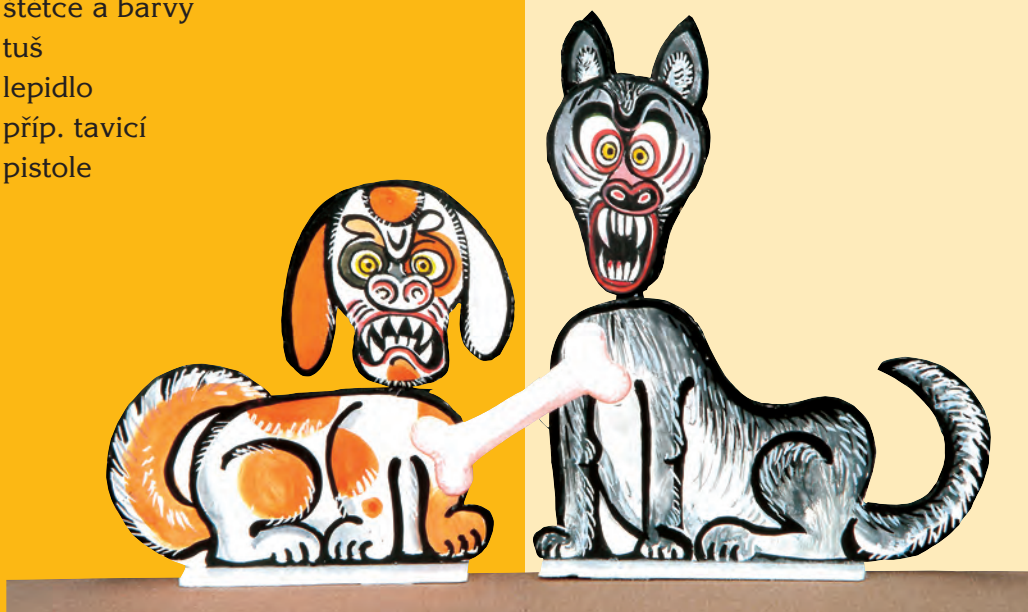
- tvrdý karton (lepenka) nebo překližka
- papír
- úzká papírová trubka (např. návinek od alobalu)
- hranatá dřevěná tyčka

pomůcky

- nůž
- paspartový nůž
- lupenková pilka
- smirkové plátno
- štětce a barvy
- tuš
- lepidlo
- příp. tavicí pistole

příprava

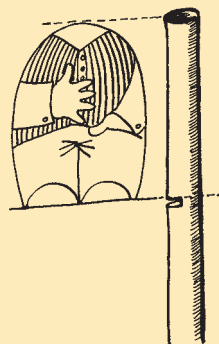
Návrh si nejprve nakreslíme na papír a přeneseme na překližku nebo lepenku. Hlavu nakreslíme dvakrát. Všechny tvary vyřízne-
me lupenkovou pilkou nebo paspartovým nožem. Použijeme tuš, barvy a fantazii a namalujeme na polotovary tělo a dvě stejné hlavy loutky, jen s různým výrazem. Jedna se může smát a druhá plakat nebo zlobit.

postup

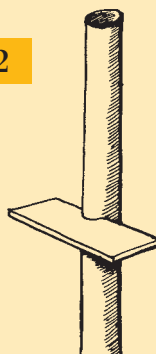
Na papírové trubce označíme výšku těla a vespodu uděláme malý zářez na zapuštění vodící lišty (obr. 1). Tuto vodící lištu z překližky nebo tvrdého kartonu pak vlepíme do zářezu (obr. 2). Na ni postavíme tělo loutky a přilepíme je k trubce (obr. 3). Obě hlavy nalepíme proti sobě na hranatou laťku tak, aby se obrysy zcela kryly (obr. 4). Laťku zasuneme do trubky. Jednou rukou pak držíme trubku a posunujeme ji po hraně stolu, druhou rukou otáčíme hlavou na laťce (obr. 5).

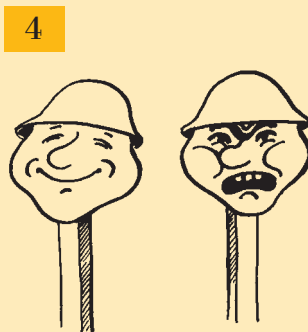
1

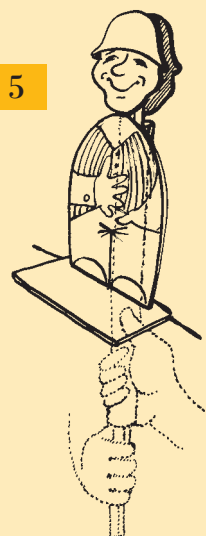
3

2

4

5

KLAPÁČEK

Klapáčky jsou jednoduché loutky ze dřeva, nenáročné na přípravu, ale s nepřeberným množstvím podob. Vodí se shora pomocí tyčky. Při poskakování se hlavička mírně pohybuje a občas vydá zvuk, podle něhož tyto loutky dostaly své jméno. Všechny děti (ale často i dospělí) vyrábějí klapáčky s velkou chutí.

materiál

- dřevěné přířezy (4,5 × 5,5 × 2 cm)
- dřevěná kolečka (Ø 4 cm, výška 1,5 cm)
- pevné bukové špejle nebo neohebný drát (Ø 1,5 mm)
- dřevěné korály (Ø 1–2 cm)
- odstřížky textilu, kůží, kožešin, stuh, krajek atd.
- barevný papír
- korálky
- flitry
- len
- vlněná příze

pomůcky

- malý svěrák
- kružítko
- pilka
- lupenková pilka
- vrtačka
- smirkové plátno
- nůžky
- nůž
- pinzeta
- jehla
- fixy
- štětce a barvy
- lepidlo Herkules
- příp. tavicí pistole
- žehlička

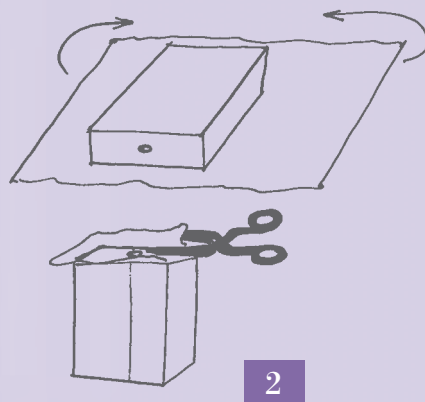
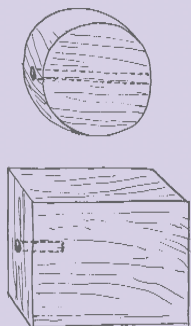

příprava

Nejprve si připravíme polotovary. Na každou loutku potřebujeme jeden špalíček a jedno kolečko, které naznačíme kružítkem a vyřízneme lupenkovou pilkou. Pokud je práce s lupenkovou pilkou příliš složitá, můžeme kolečko prostě odříznout z kulatého špalíčku nebo větve. Obě části očistíme smirkovým plátnem, upneme do svěráku a vyvrtáme otvory pro zapuštění špejle. Kolečko musí být provratané celé podle osy, do špalíčku vyvrtáme kratší otvor (obr. 1). Předem si nakreslíme návrhy na různé typy klá-páček.

1

2

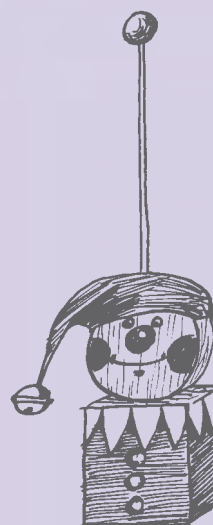
postup

Tělo loutky (špalíček) potřeme pomocí štětce lepidlem a potáhneme textilem, který vyhladíme rukou, případně i zažehlíme. Okraje začistíme nůžkami (obr. 2).

Lepidla nesmí být mnoho, jinak pro-sakují nepěkné skvrny. Tento základ potom dotváříme nalepováním drobných ozdob a doplň-ků. Pomůže nám přitom pinzeta. Při používání tavicí pistole přitiskneme lepené plošky háčkem, pilníčkem nebo jiným kovovým předmětem, nikdy ne prstem!

Podobně vytvoříme i hlavu figurky, obličej domalujeme barvami nebo fixem. Potom vlepíme špejli nebo drát do špalíčku a hlavu navlékneme. Konec špejle zabezpečíme dřevěným korálem (obr. 3).

3